

TURINYS

PRATARMĖ	11
I. ESMINGIEJI ŽEMĖS DIEVYBĖS BRUOŽAI	
ŽEMĖS DEIVĖS TIPAŽAS IR JO IŠTAKOS	17
Žemės deivės ypatumai	17
Chtoninės mitologijos sluoksnis	22
Žemdirbystės atsiradimas ir chtoninė mitologija	25
Moteris ir žemdirbystė	27
Žemės ir su ja siejamos dievybės archetipas	30
Lietuvių kultūros „žemiškumas“	32
ŽEMYNA – ŽEMĖ IR DIEVYBĖ	35
Žemyna – bendrinis žodis ir dievavardis	35
„Žemė turi kažką dieviška...“	39
Žemyna – žemės ir javų deivė, lemianti vegetaciją	45
ŽEMĖS DEIVĖS KULTO PAPLITIMAS BALTŲ ŽEMĖSE	50
Žemės deivė senovės prūsų palikuonių gyventoje teritorijoje	50
<i>Mater deum</i>	54
Žemės deivės garbinimas Lietuvoje	58
Latvių <i>Zemes māte</i> ir jai artimos dievybės	61
ŽEMĖS DEIVĖS VARDAI	66
Žemyna	67
Žemelė	68
Žemeliukė (<i>Zamolukse</i>)	69

Žemininkė (<i>Žeminykė</i>)	71
Žemės pati	72
Javinė	73
Krūminė	74
ŽEMYNOS, ŽEMĖS ŠVENTYBĖ	84
Šventybės esmė religijotyriiniu požiūriu	85
Žemynos, žemės šventybės specifika	86
Papročiai, atspindintys žemės šventybės suvokimą	89
Žemės <i>sanctum</i>	93
MOTINA ŽEMYNA	96
Deivė Motina archajiškose Europos kultūrose	96
Žemyna – Deivė Motina	101
Žemė – <i>Motina, Močia, maitintoja, sieroji</i>	102
Žemės ryšys su dangaus galiomis, arba hierogamija	106
ŽEMYNA IR REPTILIJOS	114
Chtoninės deivės ryšys su gyvate senosiose kultūrose	114
Žemyna ir gyvatės	120
Žemininkas ir žalčiai	126
Žemyna ir žalčiai	127
II. ŽEMYNOS KULTO APRAIŠKOS	
1. PAGRINDINIS RITUALAS	136
Alus ir jo libacijos ritualas seniausiose civilizacijose ir baltų kraštuose	137
Alaus gėrimo intencija baltų apeigose	141
Alaus nuliejimas ir malda Žemynai	143
Alaus nuliejimo apeigos reliktai vėlyvojoje folklorinėje tradicijoje	148

2. ŽEMYNA IR AGRARINĖS ŠVENTĖS BEI DARBAI	151
ŽEMĖS NUBUDIMAS IR ATSIVĖRIMAS PAVASARĮ	151
Žemės trypimas, šokinėjimas ant jos, važinėjimasis rogėmis	152
Užgavėnių Morė	158
Vyriškos lyties pamėklė	167
Slavų Užgavėnių veikėja	175
Lietuvių Morės provaizdžio pamatas	177
Pirmoji perkūnija	183
Žemės atrakinimas	187
Paukščių sugrįžimas ir jų įtaka žemės derlingumui	192
Elgesio su žeme draudimai	197
Ritualinis Žemės „maitinimas“ duona ir kiaušiniai	201
Šv. Jurgis – su Žemyna susijusios vaisingumo dievybės pakaitalas	206
APEIGOS ŽEMYNAI SĖJOS METU	215
Pirmosios vagos arimas ir sėja	216
Dirvos laiminimas, duonos aukojimas	218
Sėjėjų žemynėliavimas	223
Kaušelio metimas per galvą	224
Laistymasis vandenių po sėjos	227
Kiaulės aukojimas. Kiauliena – apeiginis prūsų palikuonių valgis po sėjos	231
Kiaulės ar paršiuko aukojimas kituose kraštuose	233
Kiaulės aukojimas žemės deivei Lietuvoje	236
Paršiuko aukojimas akmenims-deivėms	237
Kiauliena vėlyvesniuose sėjos papročiuose	241
ŽEMYNA IR JAVŲ ŽYDĖJIMAS	243
Žemynėliavimas per šv. Joną	243
Šventės varduose glūdinti prasmė	244
Apeigos, susijusios su javų rasojuimu bei kupėjimu	250
Šventimo laikas	252

Kupolės – žolės	256
Kupolė-kartis	258
Kupolė ir vegetacijos dievybė ar dvasia	260
Didysis dievas ar Didžioji deivė?	265
Aukojimai laumėms per Sekmines	269
Laumė ir Žemyna	270
Laumė ir ragana	273
Laumės ir rusalkos	274
Raganų veikla	278
Raganų manipuliacijos javais ir gyvuliais	282
AUKOJIMAI PER RUGIAPJŪTĘ	287
Pirmieji pjaunami javai	287
<i>Svečias, šeimininkas, diedas</i>	294
Pirmasis javų pėdas – auka	299
Žemynėliavimas per pradėtuves	302
Paskutiniai pjaunami javai. Rugių boba ir jos analogai	303
Rugių bobos interpretacijos lietuvių tyrėjų darbuose	312
Geležinė boba	315
Paskutinio pėdo ryšys su mantika	317
Jievaras	320
Skalsė rugiuose	340
Pabaigtuvių vainikas – javų dievybių ir pjovėjų atributas	351
ŽEMYNĀ KŪLĖS RITUALUOSE	363
Sambariai	364
„Ant trijų devynių“	367
Libacijos Žemynai ir gaidžio bei vištos auka	369
Kūlės pabaigtuvės, arba gabjauja	373
<i>Gabjauja, Jagaubis</i> : dievybių funkcijos ir vardų etimologija	375
Kūlės pabaigtuvių „ridikas“ ir „bobos“	378
Primicijų ir gaidžio aukojimas jaujose	381

3. ŽEMYNĀ IR GYVULIŲ ŪKIS	385
ŽEMYNĀ – GYVYBĖS GYVULIAMS TEIKĖJA IR PALAIKYTOJA	385
Žemynėliavimas išventinant veršiuką, nujunkomą nuo karvės	387
Žemynos pagerbimas, aukojant pirmadėlės karvės veršiuką	389
Nuliejimai Žemynai per Jurgines	391
Ganymo sezono pabaiga ir apeigos Žemynai	394
Malda Žemynai šventinant arklius prieš Kalėdas	395
4. ŽEMYNĀ IR ŽMOGAUS GYVENIMAS	397
ŽEMIŠKOJI ŽMOGAUS GIMTIS	397
Liaudiškos kūdikio gimimo interpretacijos	398
Naujagimio guldymas ant žemės	408
Libacija Žemynai atėjus naujai gyvybei	410
Žemynėliavimas aukojant gaidį ir vištą per krikštynas	413
ŽEMYNĀ IR VEDYBŲ VIRSMAS	417
Žemynėliavimo ritualas per piršlybas ir žvalgytuves	420
Atsisveikinimas su žeme	424
Nuotakos sutikimas su žmogišką būtybę	
vaizduojančiu šiaudų kūliu	425
Nuotakos apibėrimas grūdais	427
ŽEMYNĀ – POŽEMIO DEIVĖ, MIRUSIŲJŲ GLOBĖJA	433
Mirusiojo sąlytis su žeme	435
Žemyna – vėlių globėja	436
Aukojimai Žemei „vėlių laiku“	440
Vėlių poveikis laukų ir daržų derlingumui	445
Žemynėliavimas per laidotuves	449
Žemyna ir Veliona	451
PABAIGOS ŽODIS	459
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	465
ŽEMYNĀ AND HER MYTHICAL WORLD	485
MITOLOGIJOS DALYKŲ RODYKLĖ	497